

[عبدالحسین طالعی]

عقد اللئالی فی جواب بدء الأمالی منظومه‌ای است از آثار مولی محمد رضا بن علی گوگدی گلپایگانی، از دانشوران سده سیزده گلپایگان، که در این یادداشت کوتاه بدان اشاره می‌کنیم.

مؤلف این منظومه، مولی محمد رضا منسوب به گوگد، از توابع گلپایگان است، فرزند ملا علی (متوفی: ۲۷ رجب ۱۲۷۵ ق)، فرزند ملا محمد (از تلامذه میرزای قمی) فرزند آخوند ملا عبدالله فرزند ملا حسین شهید فرزند ملا محمد زمان (شهید در حمله افغانه به اصفهان)، از خاندانی دانش‌پرور که نسب آنها به مالک اشتر می‌رسد. شرح حال شماری از آنها در کتاب شرح حال دانشمندان گلپایگان (به کوشش: رضا استادی، قم: کنگره بزرگداشت علمای گلپایگان، ۱۳۸۱ ش، ج ۱ ص ۲۹۷ به بعد) آمده است.

مؤلف، با وجود دشواری‌های فراوان در زندگی، در گلپایگان و اصفهان، از بزرگانی همچون سید محمد باقر شفتی، ملا محمد تقی اردکانی، شیخ محسن معزی دزفولی، ملا احمد گوگدی و میرزا محمد رضا اسفرنجانی گلپایگانی درس آموخت. (شرح حال دانشمندان گلپایگان، ج ۱ ص ۳۲۳-۳۲۸، زندگی‌نامه خود نوشت ملا محمد رضا در تاریخ ۷ ماه رمضان ۱۲۷۱ ق).

منظومه یاد شده در ماه شعبان ۱۲۶۱ قمری سروده شده و متن کامل آن در کتاب شرح حال دانشمندان گلپایگان (ج ۳، ص ۳۹۲-۴۱۰) درج شده است. البته از آن روی که آن کتاب پر مطلب و ارزشمند، فاقد نمایه‌های مناسب است، این رساله در کنار رساله‌ها و اجازات نفیس دیگر، گم شده و امکان دسترسی و رجوع به آن کم شده است.

منظومه عقد اللئالی به عربی، در حدود ۳۲۰ بیت است که در طول پنج روز در پاسخ به قصیده لامیه ۷۰ بیتی دانشمند اهل سنت سراج الدین علی بن عثمان آوشی (سروده در سال ۵۶۹) سروده شده است.

رساله با مقدمه‌ای کوتاه آغاز می‌شود (ص ۳۹۲) و پس از آن متن کامل منظومه (ص ۳۹۵) با مطلع «تبارک بعد بسم الله قالی / بتحمید المهیمن ذی الجلال» آمده است.

بعضی از ابیات مقدمه چنین است:

یبیین فيه ناظمه الفقير
 محمد الرضا خير المقال
 اهمّ القصد فيه الردّ حقّاً
 لنظم اسمه بدء الأملی
 فهرست عناوين منظومه چنین است:
 في التوحيد (ص ۳۹۶)
 في بيان الصفات (ص ۳۹۷)
 ردّ النقض على تعدّد صفات الله على كونها عين الذات (ص ۳۹۸)
 في النبوة العامة والإمامة العامة (ص ۳۹۸)
 في النبوة الخاصة (ص ۳۹۸)
 في الإمامة الخاصة (ص ۳۹۹)
 في الأدلة الدالة على خلافة عليّ عليه السلام بلا فصل (ص ۴۰۰)
 في إمامة باقي الائمة عليهم السلام (ص ۴۰۲)
 في وجه اختفاء الإمام صاحب العصر عليه السلام (ص ۴۰۵)
 في فضيلة الزهراء عليه السلام (ص ۴۰۶)
 في المعاد (ص ۴۰۶)
 في ما جاء به النبي صلى الله عليه وآله وسلم (ص ۴۰۷)
 بخش آخر، یک دوره عقاید حقّه (ملائکه، رجعت، سؤال قبر، میزان، شفاعت، نفی جبر و تفویض و بداء) را بیان می‌دارد.
 در اواخر منظومه می‌گوید:

لقد تمّت بحمد الله نظمي
 ومقصودي لتركيب المقال
 وأنت قد علمت أنّ قصدي
 بنذا ردّ على «بدء الأملی»
 فأنت يا أخي قبله حفظاً
 بلا بحث لخطأ أو جدال
 فأني قلته في خمس يوم
 بخلط في حواس واختلال
 از آنجا که بخش اعظم این قصیده، در باب امامت است و به بیانی استدلالی و استوار به اثبات امامت می‌پردازد، سزاوار توجه بیشتر است.
 سراج الدین در لامیه خود، بیت‌هایی در فصل امامت آورده، از جمله:
 در باب وصایت:

و للصدیق رجحان جلی
و للفاروق رجحان و فضل
و ذوالنورین حقاً کان خیراً
و للکزار فضل بعد هذا
در باب حضرت صدیقه کبری علیها السلام:

و للصدیقة الرجحان فاعلم
در باب لعن یزید:

و لم یلعن یزید بعد موت
گوگدی در پاسخ او، ادله اثبات امامت امیرالمؤمنین علیه السلام چنین بر می‌شمارد:

فمنها أنه المعصوم لا غیر
(تا ۷ بیت بعد)

و منها أنه قد ادعی مع
(تا سه بیت)

و منها أنه قد کان أعلم
(تا ۱۷ بیت)

و منها أنه فی الزهد کانا
پس از آن به اشخی، اشجع، و بکاء بودن حضرتش اشاره می‌کند.
در ضمن وجوه غیبت امام عصر علیه السلام می‌سراید:

فمنها ما خفی عند خلق
و منها فی النصوص و المقال
و أظهرها و أولى بالحکایة
لما قد نبّهت من اغتفال
هو الظلم الشدید بالأئمة
هو الکفران عن هذا النوال

در بیت‌های بعد، این وجه را به تفصیل توضیح می‌دهد.